

Kuršių nerijos nacionalinio parko paveldo būklės vertinimas

Ligita Braškytė,

Regina Prapiestienė

*Vilniaus universitetas,
M. K. Čiurlionio g. 27, 03101 Vilnius
El. paštas: ligita.braskyte@gf.stud.vu.lt;
regina.prapiestiene@gf.vu.lt*

Braškytė L., Prapiestienė R. Kuršių nerijos nacionalinio parko paveldo būklės vertinimas. *Geologija. Geografija*. 2018. T. 4(1). ISSN 2351-7549.

Straipsnyje, remiantis natūrinių stebėjimų metu surinktais duomenimis, pateikta kompleksinės Kuršių nerijos nacionalinio parko paveldo būklės analizė. Visapusiškam paveldo būklės iširtumui užtikrinti, įvertinta atskirų gamtos ir kultūros paveldo objektų dabartinė situacija, palyginta su skirtingų metų kultūros paveldo objektų būklės duomenimis. Nustatyta, kad dviejų iš 11 gamtos paveldo objektų situacija nuolat blogėja, o 24 % kultūros paveldo objektų padėtis šiuo metu yra pablogėjusi. Remiantis paveldo objektų būklės duomenimis, išskirti trys probleminiai arealai, kurie mažina tarptautiniu mastu saugomo kultūrinio kraštovaizdžio paveldo vertę. Pagrindinės priežastys, lemiančios Kuršių nerijos nacionalinio parko paveldo būklės blogėjimą, – nuolatinės stebėsenos nevykdymas, tarpinstitucinio bendradarbiavimo trūkumas, rekreacinė digresija, teisinio apsaugos statuso nepakankamumas. Kompleksinio pobūdžio paveldo būklės tyrimai saugomose teritorijose yra reikšmingi teoriniu aspektu – renkant duomenis apie atskirų paveldo objektų būklę; praktiniu aspektu – formuojant prioritетines paveldo tvarkybos kryptis ir teikiant pasiūlymus tvarkymo planų zonų ribų korekcijoms.

Raktažodžiai: gamtos paveldas, kultūros paveldas, kultūrinis kraštovaizdis, paveldo būklė

ĮVADAS

Paveldas – žmogaus, tautos ir valstybės turtas, atspindintis istoriją, kultūrą, formuojantis šalies gamtinę ir kultūrinę identitetą. Paveldo vertę turintys objektai ir vietovės privalo būti puoselėjami, saugomi, o jų būsenai skiriamas didžiulis dėmesys. Lietuvoje, siekiant užtikrinti gerą paveldo būklę, steigiamos kompleksinės saugomos teritorijos – nacionaliniai ir regioniniai parkai, kurie įkurti gamtiniu ir kultūriniu požiūriu pačiose vertingiausiose Lietuvos teritorijose (*Saugomų teritorijų įstatymas*, 2001). Vertingiausios paveldo vietovės, pasižyminčios unikaliu gamtos

ir kultūros paveldu, taip pat gali būti įtraukiamos į UNESCO pasaulio paveldo sąrašą. Viena iš tokių Lietuvoje esančių teritorijų – Kuršių nerijos nacionalinis parkas, kuris kartu su Rusijos Federacijos teritorijoje esančiu Kurshskaya kosa nacionaliniu parku paskelbtas saugomu kultūriniu kraštovaizdžiu (*24COM XC.1 – Curonian Spit...*, 2000). Tarptautinis Kuršių nerijos nacionalinio parko apsaugos statusas įrodo šios vietovės ir jos paveldo išskirtinę visuotinę vertę, todėl kompleksiniai paveldo būklės tyrimai yra itin svarbūs.

Nacionalinės saugomos teritorijos statusas Kuršių nerijai suteiktas 1992 m., o tarptautinį statusą nerija įgavo tik 2000 m., tačiau ja ir jos

išskirtine aplinka susidomėta kur kas anksčiau. Iki nepriklausomybės atkūrimo su Kuršių nerija susiję tyrimai daugiausia orientuoti į vieną iš šios teritorijos komponentų: kraštovaizdį ar sudedamąsias jo dalis, atskiras paveldo rūšis ar pavienius gamtinius komponentus. Jau XX a. šeštajame dešimtmetyje Kuršių nerija pradėjo domėtis H. Kristapavičius ir J. Meškys. Autoriai daugiausia rašė apie paveldo vertę turinčius užpustytus Kuršių nerijos kaimus (Kristapavičius, 1957; Meškys, 1957). Kuršių nerijos kraštovaizdžiui ir archeologinėms vertybėms daug dėmesio skyrė V. Gudelis (1960, 1970, 1997). Labiausiai augalija ir kopomis domėjosi ir jas tyrė V. Telksnytė (1979). Augalijai ir jos pobūdžiui bei kraštovaizdžiui neabejinga buvo R. Bandžiulienė (Bandžiulienė ir kt., 1983).

Po nepriklausomybės atgavimo atsirado vis daugiau literatūros, kurioje Kuršių nerija pristatoma ar nagrinėjama kaip kompleksinio pobūdžio Lietuvos saugoma teritorija. J. Aukštaitis ir J. Bučas – tai pirmieji autoriai, gana plačiai aptariantys Kuršių nerijos gamtinius ir kultūrinius kompleksus, jų sudedamąsias dalis. J. Bučas taip pat akcentuoja tarptautinį nerijos statusą, nagrinėja ne tik kraštovaizdžio, bet ir paveldo ypatybes (Aukštaitis, 1996; Bučas, 2001). Taikomuoju požiūriu labai svarbūs P. Kavaliausko darbai. Profesorius prisidėjo prie Kuršių nerijos nacionalinio parko tvarkymo plano, Kuršių nerijos nacionalinio parko ir jo zonų ribų plano sudarymo (*Dėl Kuršių...*, 2010; 2012), kurie tapo pamatiniais dokumentais siekiant užtikrinti racionalų šios teritorijos naudojimą, vertybių apsaugą ir tvarkymą.

Kuršių neriją tyrė įvairių sričių mokslininkai. Jie domėjosi įvairiomis šio krašto ypatybėmis: tirta nerijos geologiniai ir geomorfologiniai procesai, kopos, rekreacija ir turizmas, augalija, gaisrai ir jų padariniai, archeologinės vertybės, gyvenvietės, tačiau nuo XVI iki XXI a. daugiausia tirti pavieniai šios teritorijos gamtiniai ar kultūriniai elementai, o kompleksinio pobūdžio tyrimų atlikta itin mažai. Ypač stokojama kompleksinio pobūdžio darbų, kuriuose būtų nustatoma šios teritorijos paveldo vertė atsižvelgiant į gamtos, kultūros paveldo objektus, kultūrinį kraštovaizdį kaip į bendrą ir nedalomą visumą. Lietuvoje kultūrinis kraštovaizdis ir paveldas įprastai yra laikomi skirtingomis tyrimų kryptimis, tačiau kai kalbame apie Kuršių nerijos nacionalinį parką – toks požiūris būtų klaida.

Detalesnė su tyrimo tema susijusios literatūros analizė šiame straipsnyje nebus pateikta, nes išsami literatūros apžvalga jau buvo pristatyta ankstesniuose darbuose (Braškytė, 2017), šiame straipsnyje stengiamasi akcentuoti atlikto tyrimo rezultatus.

Kompleksiniai Kuršių nerijos nacionalinio parko paveldo būklės tyrimai yra labai svarbūs teoriškai – renkant duomenis apie atskirų paveldo objektų būklę; praktiškai – formuojant prioritetines paveldo tvarkybos kryptis ar teikiant pasiūlymus nacionalinio parko tvarkymo plano zonų ribų korekcijoms. Atlikto tyrimo rezultatai yra itin aktualūs, kadangi artimiausiu metu bus pradėtas rengti naujas Kuršių nerijos nacionalinio parko tvarkymo planas.

DARBO METODIKA

Dėl nacionalinio ir tarptautinio Kuršių nerijos apsaugos statuso nacionalinio parko paveldo būklės vertinimas atliktas remiantis dviem pagrindiniais aspektais:

- Kuršių nerija yra nacionalinės reikšmės saugoma teritorija, reprezentuojanti Kuršių nerijos etnokultūrinės srities (*Lietuvos kraštovaizdžio etnokultūrinis...*, 2008) gamtinį ir kultūrinį kraštovaizdį, kurį atspindi parko teritorijoje esančios gamtos bei kultūros paveldo vertybės;
- Kuršių nerija yra pripažinta tarptautinės svarbos kultūriniu kraštovaizdžiu, kuris įtrauktas į UNESCO pasaulio paveldo sąrašą kaip kultūros paveldo vertybė. Tai reiškia, kad visa Kuršių nerijos nacionalinio parko sausumos teritorija bus laikoma paveldo objektu.

Atliktas kompleksinis paveldo būklės tyrimas apėmė atskirų gamtos, kultūros paveldo objektų ir paveldo vertę turinčio kultūrinio kraštovaizdžio būklės vertinimą.

Pirmajame tyrimo etape vertinta gamtos paveldo objektų būklė. Remiantis Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų valstybės kadastro duomenimis, pirmiausia apdoroti su gamtos paveldu susiję statistiniai duomenys, apibūdinta paveldo struktūra. Naudojantis nacionalinio parko direkcijos veiklos ataskaitomis, nustatytas gamtos paveldo objektų būklės pokytis 2009–2011 metais. Surinkus duomenis apie ankstesnę paveldo padėtį, natūrinės fiksacijos metu įvertinta esama

gamtos paveldo objektų būklė, ji palyginta su 2009–2011 m. duomenimis.

Antrajame tyrimo etape vertinta kultūros paveldo objektų situacija. Remiantis Lietuvos Respublikos kultūros vertybių registro duomenimis, apdoroti su paveldu susiję statistiniai duomenys, nustatytos vyraujančios paveldo rūšys, apsaugos lygmuo, vertingųjų savybių pobūdis, procentinė visų paveldo objektų dalis. Atlikus statistinę paveldo analizę, natūrinės fiksacijos metu įvertinta dabartinė kultūros paveldo objektų būklė. 2017 m. gegužės 3 d. atliekant stebėseną buvo pildomi ne tik apžiūros aktai, bet ir atlikta kiekvieno objekto fotofiksacija (Braškytė, 2017). Būklė vertinta remiantis Lietuvos Respublikos kultūros ministro patvirtinta kultūros paveldo objektų būklės tikrinimo taisyklėse nurodyta metodologija. Kultūros paveldo objektai buvo vertinami penkių balų sistemoje (žr. 1 lentelę) (*Dėl Kultūros paveldo objekto būklės...*, 2005). Esama objektų būklė nustatyta palyginus per 2017 m. natūrinius stebėjimus užfiksuotą paveldo būklę su kultūros vertybių registre pateiktomis objektų nuotraukomis, darytomis 2010–2012 metais. Pasirinktas toks tyrimo metodas, nes registre esančios nuotraukos yra vienintelis įrodymas, liudijantis ankstesnę kultūros paveldo būklę. Iš stebėsenos metu gautų rezultatų sudaryta duomenų bazė, kurioje yra ir erdvinės duomenų bazės informacija.

Trečiajame etape įvardijama Kuršių nerijos nacionalinio parko kultūrinio kraštovaizdžio struktūra ir išskiriamos trys kultūrinio kraštovaizdžio zonos: asociatyvioji, tikslingai suformuota, savime susiklosčiusi (Feilden, Jokilehto, 1993). Kultūriniame kraštovaizdyje išskiriami probleminiai gamtos ir kultūros paveldo arealai, kurie nustatyti remiantis pirmojo ir antrojo tyrimo etapų rezultatais.

GAMTOS PAVELDO OBJEKTŲ BŪKLĖS VERTINIMAS

Kuršių nerija į UNESCO pasaulio paveldo sąrašą įtraukta remiantis (v) kriterijumi, skirtu kultūros paveldo vietovėms identifikuoti. Nerijai taip pat suteiktas kultūrinio kraštovaizdžio statusas, kurio kontekste gamtinė aplinka ir gamtos paveldo objektai atlieka svarbų vaidmenį ir yra neatskiriama jo dalis. Vis dėlto 2000 m. UNESCO ekspertai pateikė išvadas, kuriose įvardijo, kad Kuršių nerijos gamtinė vertė pasauliniu lygmeniu yra nepakankama, kad vietovė būtų įtraukta į Pasaulio paveldo sąrašą kaip mišraus paveldo objektas (*24COM XC.1 – Curonian Spit*, 2000), tačiau šis faktas nepaneigia gamtos paveldo objektų nacionalinio reikšmingumo lygmens. Kuršių nerijos nacionaliniame parke saugomi gamtos paveldo objektai papildo ir atskleidžia kultūrinį kraštovaizdį,

1 lentelė. Kultūros paveldo objekto fizinės būklės pokytis (šaltinis: *Dėl Kultūros paveldo objekto būklės...*, 2005)

Table 1. Changes in the cultural heritage object's physical conditions (Source: *Dėl Kultūros paveldo objekto būklės...*, 2005)

5 – būklė labai pagerėjo / <i>physical condition greatly improved</i>	Objektas restauruotas, pritaikytas ar atkurtas / <i>The object is restored, adapted or rebuilt.</i>
4 – būklė gerėja / <i>physical condition is improving</i>	Objektai, kurie šiuo metu yra tvarkomi, restauruojami, atkuriami / <i>Objects that are currently being maintained, restored or rebuilt.</i>
3 – būklė nepakito / <i>physical condition did not change</i>	Objektas yra naudojamas arba nenaudojamas, palaikoma esama objekto būklė, kuri yra pakankamai gera ir dėl priežiūros neprastėja / <i>The current physical condition of the object is maintained, which is good enough and does not deteriorate due to maintenance.</i>
2 – būklė blogėja / <i>physical condition gets deteriorated</i>	Objektas nyksta arba dėl jo nepriežiūros yra sunykę iki 50 % objekto, prasta objekto aplinkos būklė / <i>Up to 50% of the object is lost due to neglect, poor state of the object's environment.</i>
1 – būklė labai pablogėjo / <i>physical condition greatly deteriorated</i>	Objektas yra sunykęs daugiau kaip 50 % arba stipriai nyksta dėl jo nepriežiūros, objekto aplinkos būklė labai prasta / <i>More than 50% of the object is destroyed, or its physical condition is deteriorated significantly due to neglect, the environment of the object is very poor.</i>

todėl paveldo būklė ir nuolatinė jos stebėseną yra labai svarbi ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu mastu.

Nacionaliniu lygmeniu gamtos paveldo apsaugą ir jo būklę reglamentuoja Saugomų teritorijų įstatymas, o gamtos paveldo objektų nuostatuose reglamentuojami šių objektų tvarkymo ypatumai (*Lietuvos Respublikos saugomų... 1993; Gamtos paveldo objektų nuostatai, 2005*). Saugomų teritorijų įstatyme apibrėžiama, kad gamtos paveldo objektai – tai gamtiniai kraštovaizdžio objektai, kuriems teisės aktais yra nustatytas apsaugos ir nau-

dojimo režimas (*Lietuvos Respublikos saugomų... 1993*). Remiantis Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų valstybės kadastro duomenimis, 2017 m. Kuršių nerijos nacionalinio parko teritorijoje buvo įregistruota 11 gamtos paveldo objektų. Parke vyrauja geomorfologiniai paveldo objektai, daugiausia kopos, jų yra aštuonios, taip pat du kyšuliai, yra vienas geologinis objektas – Marių mergelio atodanga (žr. 2 lentelę) (*Saugomų teritorijų valstybės kadastras, 2017*).

Net 100 % Kuršių nerijos nacionalinio parko gamtos paveldo objektų yra paskelbti gamtos

2 lentelė. Gamtos paveldo objektų būklė 2009–2011 m. (šaltinis: *Veiklos ataskaita, 2009; 2010; 2011*)

Table 2. Physical condition of the natural heritage object from 2009 to 2011 (source: *Veiklos ataskaita, 2009; 2010; 2011*)

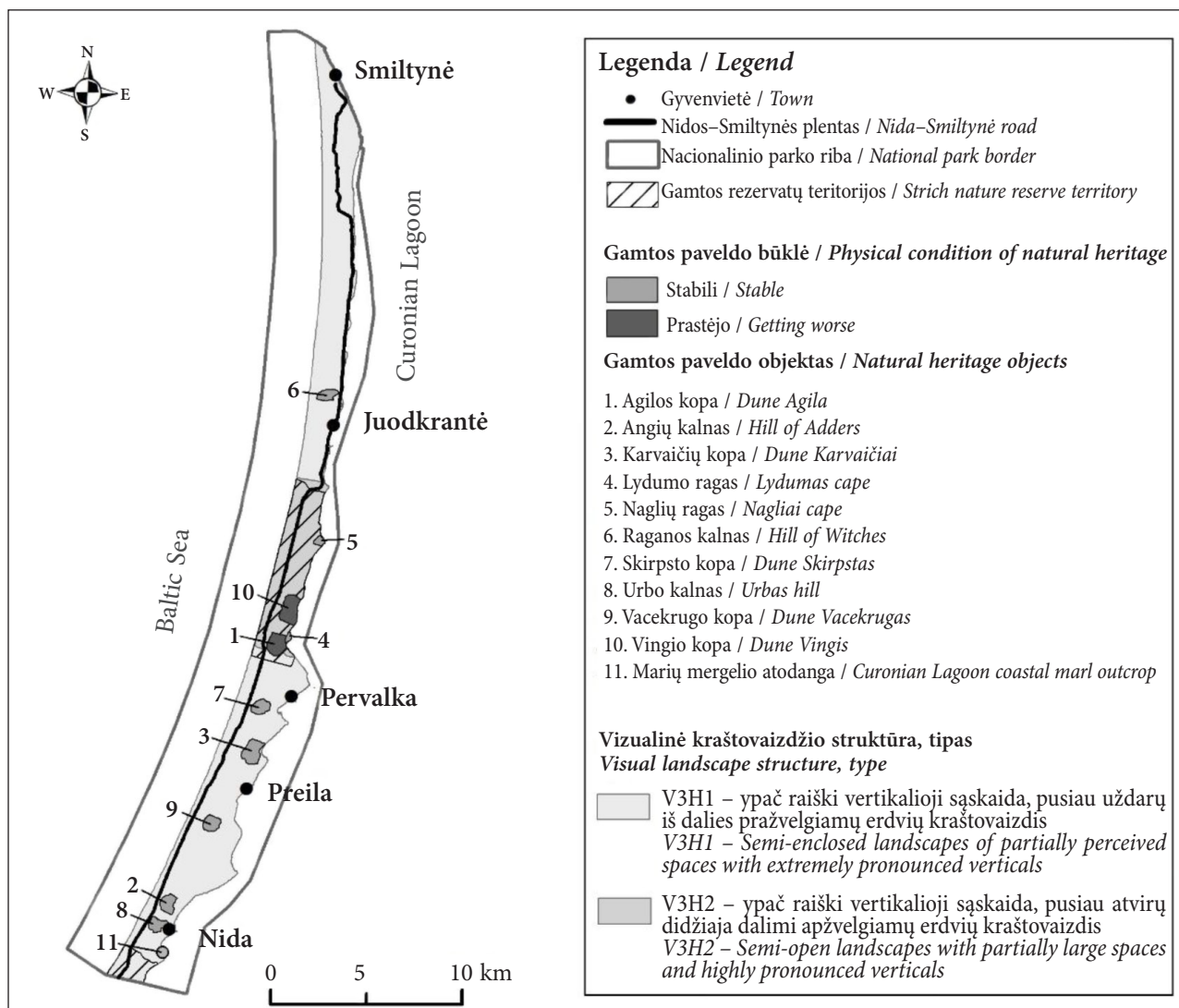
Gamtos paveldo objektai / Natural heritage objects								
Nr. No.	Objekto pavadinimas Object name	Rūšis / Type	Objektas Object	Gamtos paminklas Natural monument	Būklė / Physical condition			
					2009	2010	2011	2017
1.	Agilos kopa <i>Dune Agila</i>	Geomorfologinis <i>Geomorphological</i>	Kopa <i>Dune</i>	Taip Yes	Prastėja Getting worse	Prastėja Getting worse	Prastėja Getting worse	Prastėja Getting worse
2.	Angių kalnas <i>Hill of Adders</i>	Geomorfologinis <i>Geomorphological</i>	Kopa <i>Dune</i>	Taip Yes	Stabili <i>Stable</i>	Stabili <i>Stable</i>	Stabili <i>Stable</i>	Stabili <i>Stable</i>
3.	Karvaičių kopa <i>Dune Karvaičiai</i>	Geomorfologinis <i>Geomorphological</i>	Kopa <i>Dune</i>	Taip Yes	Stabili <i>Stable</i>	Stabili <i>Stable</i>	Stabili <i>Stable</i>	Stabili <i>Stable</i>
4.	Lydumo ragas <i>Lydumas cape</i>	Geomorfologinis <i>Geomorphological</i>	Kyšulys <i>Cape</i>	Taip Yes	Stabili <i>Stable</i>	Prastėja Getting worse	Stabili <i>Stable</i>	Stabili <i>Stable</i>
5.	Naglių ragas <i>Nagliai cape</i>	Geomorfologinis <i>Geomorphological</i>	Kyšulys <i>Cape</i>	Taip Yes	Stabili <i>Stable</i>	Stabili <i>Stable</i>	Stabili <i>Stable</i>	Stabili <i>Stable</i>
6.	Raganos kalnas <i>Hill of Witches</i>	Geomorfologinis <i>Geomorphological</i>	Kopa <i>Dune</i>	Taip Yes	Stabili <i>Stable</i>	Stabili <i>Stable</i>	Stabili <i>Stable</i>	Stabili <i>Stable</i>
7.	Skirspsto kopa <i>Dune Skirspstas</i>	Geomorfologinis <i>Geomorphological</i>	Kopa <i>Dune</i>	Taip Yes	Stabili <i>Stable</i>	Stabili <i>Stable</i>	Stabili <i>Stable</i>	Stabili <i>Stable</i>
8.	Urbo kalnas <i>Urbas hill</i>	Geomorfologinis <i>Geomorphological</i>	Kopa <i>Dune</i>	Taip Yes	Stabili <i>Stable</i>	Stabili <i>Stable</i>	Stabili <i>Stable</i>	Stabili <i>Stable</i>
9.	Vacekrugo kopa <i>Dune Vacekrugas</i>	Geomorfologinis <i>Geomorphological</i>	Kopa <i>Dune</i>	Taip Yes	Stabili <i>Stable</i>	Stabili <i>Stable</i>	Prastėja Getting worse	Stabili <i>Stable</i>
10.	Vingio kopa <i>Dune Vingis</i>	Geomorfologinis <i>Geomorphological</i>	Kopa <i>Dune</i>	Taip Yes	Prastėja Getting worse	Prastėja Getting worse	Prastėja Getting worse	Prastėja Getting worse
11.	Marių mergelio atodanga <i>Curonian Lagoon coastal marl outcrop</i>	Geologinis <i>Geological</i>	Atodanga <i>Outcrop</i>	Taip Yes	Stabili <i>Stable</i>	Stabili <i>Stable</i>	Stabili <i>Stable</i>	Stabili <i>Stable</i>

paminklais (*Saugomų teritorijų valstybės kadastras*, 2017). Nepaisant to, kad nacionalinio parko teritorija užima vos 0,4 % Lietuvos ploto, nerijoje esantys gamtos paminklai sudaro net 7 % visų Lietuvos gamtos paminklų, o geomorfologiniai paminklai – net 36 % visų geomorfologinių paminklų. Tai leidžia daryti išvadą, kad Kuršių nerijos nacionalinio parko gamtos paveldas labai reikšmingas visos Lietuvos gamtos paveldo kontekste, todėl itin svarbu užtikrinti gerą jo būklę. Vienas iš būdų – stebėsenos vykdymas.

Paskutinį kartą gamtos paveldo objektų būklė fiksuota natūrinių stebėjimų metu. Oficialūs duomenys atskleidžia, kad tai buvo 2011 metais. Stebėjimus vykdė Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcija. Remiantis direkcijos duomeni-

mis, 2010 m. buvo pablogėjusi Lydumo rago, o 2011 m. Vacekrugo kopos būklė (žr. 2 lentelę). Pastarųjų objektų padėtis laikinai buvo pablogėjusi dėl gamtinių priežasčių. Duomenų apie objektų būklę 2012 m. nėra, o nuo 2013 m. priėmus naują vertinimo metodiką informaciją randame sudarytose KNNP veiklos ataskaitose: 2013 m. pažeistų objektų buvo du, 2014 m. – trys, 2015 m. – pažeistų teritorijų nebuvo, 2016 m. – viena, tačiau dėl atnaujintos vertinimo metodikos lieka neaišku, kurių konkrečiai objektų būklė prastėjo (*Veiklos ataskaita*, 2013; 2014; 2015; 2016).

Direkcijos ataskaitose pateikti duomenys rodo, kad gamtos paveldo objektų situacija nuolatosa kinta, todėl reikalinga nuosekli ir tikslinga jų stebėseną, įvardijant aiškias būklės blogėjimo

1 pav. Gamtos paveldo objektai ir jų būklė 2009–2011 m. (duomenys: *Saugomų teritorijų valstybės kadastras*, 2017)
Fig. 1. Physical condition of natural heritage objects in 2009–2011 (data: *Saugomų teritorijų valstybės kadastras*, 2017)

priežastis (*Veiklos ataskaita*, 2013; 2014; 2015; 2016). Siekiant išsiaiškinti dabartinę gamtos paveldo būklę, 2017 m. atlikti natūriniai stebėjimai. Nustatyta, kad iš vienuolikos nacionaliniame parke esančių gamtos paveldo objektų prastėjo ir iki šių dienų situacija išliko prasta dviejų objektų, esančių Naglių gamtinio rezervato teritorijoje: Agilo ir Vingio kopų (*Dėl Kuršių nerijos nacionalinio...*, 2012). Tikėtina, kad minėtų kopų būklė prasta dėl lankytojų, kurie Naglių rezervato pažintiniame take nesilaiko taisyklių. Remiantis Gamtos tyrimų centro 2015 m. duomenimis, Agilos kopa rezervato pažintinio tako ruože per pastarąjį dešimtmetį sumažėjo net penkiais metrais (*Pažintiniai takai*, 2017). Rekreacinės digresijos neigiama įtaka matyti ir šiandien. 2017 m. atliekant stebėjimus akivaizdžiai buvo matomi žmonių pėdsakai už atitvarų, o Agilos ir Vingio kopų viršus stipriai nutryptas.

Labai svarbu, kad Agilos ir Vingio kopos patenka į V3H2 vizualinę kraštovaizdžio zoną, kuri pasižymi itin dideliu estetiniu potencialu. Prastėjanti jų būklė gali neigiamai paveikti bendrą visos Kuršių nerijos kraštovaizdžio estetiką ir sumažinti tarptautinę reikšmę turinčio kultūrinio kraštovaizdžio paveldo vertę.

KULTŪROS PAVELDO OBJEKTAI

Kuršių nerijos nacionalinis parkas yra pasaulyje pripažintos tarpvalstybinės kultūros paveldo vietovės dalis, pasižymi išskirtinai didele kultūros paveldo objektų gausa. 2000 m. Pasaulio paveldo komitetas, įtraukdamas Kuršių neriją į Pasaulio paveldo sąrašą, įvardijo tris esmines kultūros paveldo vertybes: žvejų gyvenvietes; gamtos ir (ar) žmogaus sukurtus architektūrinius kūrinius; archeologines vietoves (*24COM XC.1 – Curonian Spit*, 2000), kurios reprezentuoja paveldo vertę turintį kultūrinį Kuršių nerijos nacionalinio parko kraštovaizdį. Dėl šios priežasties labai svarbu užtikrinti nacionalinio parko teritorijoje esančių kultūros vertybių apsaugą ir būklės stebėseną.

Lietuvoje kultūros paveldo vertybių apsaugą reglamentuoja trys pagrindiniai teisės aktai: Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas, Kilnojamojo kultūros paveldo vertybių apsaugos įstatymas ir Saugomų teritorijų įstatymas. Tačiau tam, kad būtų išsaugoti objektai ar vietovės kaip vertybės, pirmiausia privalo būti suteikiamas

teisinis apsaugos statusas, vertybės privalo būti įtraukiamos į kultūros vertybių registrą, o vertingiausiems objektams gali būti suteikiamas kultūros paminklo statusas. Kultūros paveldui taip pat privalo būti nustatytas reikšmingumo lygmuo, kuris gali būti nacionalinis, regioninis ir vietinės reikšmės (Glemža, 2002; *Lietuvos Respublikos nekilnojamojo...*, 2004). Siekiant užtikrinti gerą kultūros paveldo objektų būklę, kiekvienam paveldo objektui ar vietai privalo būti nustatytas statusas, reikšmingumo lygmuo, vertingosios savybės. Tai labai svarbu siekiant užtikrinti paveldo apsaugą ir priežiūrą.

2017 m. duomenimis, parko teritorijoje įregistruota 217 nekilnojamojo kultūros paveldo vertybių, iš jų 162 suteiktas valstybės saugomo objekto statusas, 53 objektai turi registrinį objekto statusą, du yra paskelbti paminklais (*Lietuvos Respublikos kultūros vertybių registras*, 2017). Didžiausią paveldo dalį sudaro žvejų ir kt. namai, iš viso jų net 46 % visų paveldo objektų. 17 % visų vertybių yra bažnytinis paveldas ir jam priklausantys objektai: bažnyčios, monstrancijos, klaupkos, religiniai paveikslai. Nemažą paveldo dalį sudaro kapinės, jų dalys, įskaitant kapus, antkapinius kryžius, antkapius, iš viso 11 % visų objektų. Kurorto statusą primenantis kultūros paveldas: vilos, poilsio namai, viešbučiai apima 9,7 % paveldo vertybių. Gynybiniai kompleksai ir objektai sudaro 5 % viso kultūros paveldo, o likusieji 11,3 % – tai kiti paveldo objektai. Dauguma paveldo vertybių koncentruojasi penkiose gyvenvietėse, urbanistinio paveldo vietovėse: Nidoje, Preiloje, Pervalkoje, Juodkrantėje ir Smiltynėje (*Dėl Kuršių nerijos nacionalinio parko...*, 2010).

Visiems paveldo objektams, nepriklausomai nuo jų apsaugos statuso ir rūšies, privalo būti nustatytas reikšmingumo lygmuo. Kuršių nerijos nacionaliniame parke yra vienas vietinės reikšmės, šeši nacionalinės ir 62 regioninės reikšmės objektai. Taigi iš viso reikšmingumo lygmuo nustatytas 69 objektams, tačiau net 148 objektai neturi jokio reikšmingumo lygmens.

Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme taip pat numatyta, kad visoms be išimties vertybėms privalo būti nustatytos vertingosios savybės, kurios leidžia įvertinti objektų būklę. Iš viso yra net 13 vertingųjų savybių pobūdžių, kurie įrodo objekto ar vietovės paveldo vertę: inžinerinis, dailės, urbanistinis, architektūrinis,

sakralinis, mitologinis, memorialinis, istorinis, etnokultūrinis, povandeninis, archeologinis, želdynų, kultūrinės raiškos (*Lietuvos Respublikos nekilnojamojo...*, 2004). Nepaisant kultūros paveldo apsaugos įstatyme numatytos tvarkos, šiuo metu iš 217 Kuršių nerijos nacionalinio parko teritorijoje esančių paveldo vertybių vertingosios savybės yra nustatytos tik 73 objektams, tai sudaro 33,6 % visų objektų. 144 vertybėms nėra nurodyta nei viena savybė, lemianti jos vertingumą, tai sudaro 66,4 % visų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų. Reikia paminėti ir tai, kad Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme pagal reikšmingumą lemiančių vertingųjų savybių pobūdį reglamentuoja tik 13 paveldo rūšių (*Lietuvos Respublikos nekilnojamojo...*, 2004), tačiau kultūros vertybių registre yra išskirtas papildomas kraštovaizdžio, kaip vertingosios savybės, pobūdis. Ši savybė nėra įteisinta paveldo apsaugą reglamentuojančiuose teisės aktuose, tačiau net 16 objektų buvo pripažinti vertingais dėl juos supančio kraštovaizdžio.

Remiantis surinktais ir susistemintais statistiniais duomenimis, Kuršių nerijos nacionaliniame parke dominuoja keturios pagrindinės paveldo grupės: urbanistinio paveldo vietovės, kuriose yra didžiausia kultūros vertybių santalka; architektūrinis paveldas, atspindintis pamario kraštui būdingą architektūros stilių; istorinis paveldas, reprezentuojantis su svarbiais istoriniais įvykiais susijusias vietas, meno kūrinius, asmenybes, pavyzdžiui, Nidos kopų apželdintųjų senųjų kapinių kompleksas; dailės paveldas, daugiausia monumentaliosios dailės kūriniai ir memorialiniai statiniai, kaip Edvikės Pietsch antkapinis kryžius (*Lietuvos Respublikos nekilnojamojo...*, 2004).

Kuršių nerijos nacionaliniame parke dominuojančios paveldo vertybės puikiai reprezentuoja du iš trijų kultūrinio Kuršių nerijos kraštovaizdžio elementų – žvejų gyvenvietes ir architektūrinį paveldą, tačiau vertybės, įregistruotos į nekilnojamojo kultūros vertybių registrą, neatskleidžia vieno svarbiausių Kuršių nerijos kultūrinio kraštovaizdžio elementų – archeologinio paveldo. Šiuo metu parko teritorijoje yra registruotos tik dvi archeologinio paveldo vietovės: Nidos senovės gyvenvietė, vadinamoji Penkių kalvelių gyvenvietė (kodas 26019) ir Alksnynės senovės gyvenvietė (kodas 38380) (*Kultūros vertybių registras*, 2017). Remiantis svarbiausiu archeolo-

ginio paveldo tvarkybą reglamentuojančiu teisės aktu, archeologiniu paveldu laikomi tie objektai, kurie turi vertingų archeologinių savybių bei mena gamybinę arba ūkinę veiklą ar yra buvusi kulto, laidojimo ar gyvenimo vieta (*Dėl paveldo tvarkybos...*, 2011). Teisės akte taip pat numatoma, kad archeologinės vertybės gali sudaryti archeologinių sluoksnių, tačiau jame esantys objektai negali būti susidarę vėliau kaip 1800 m. (*Dėl paveldo tvarkybos...*, 2011). Pirmieji Kuršių nerijos kaimai pradėti užpustyti dar 1588 m. (Bučas, 2001), todėl Kuršių nerijos nacionaliniame parke esantys užpustyti kaimai atitinka ne tik archeologinio paveldo, bet ir archeologinio sluoksnio sampratą. UNESCO specialistai dar 2000 m. pripažino, kad užpustyti kaimai yra viena pagrindinių Kuršių nerijos kultūrinio kraštovaizdžio vertingųjų savybių, tačiau užpustytiems kaimams teisinis apsaugos statusas iki šiol nėra suteiktas (*24COM XC.1 – Curonian Spit*, 2000). Lietuva, neįtraukdama į apskaitą potencialaus archeologinio paveldo vietovių, nesilaiko vienos pagrindinių 1999 m. ratifikuotos 1992 m. Europos archeologijos paveldo apsaugos konvencijos nuostatų ir neužtikrina paveldo išsaugojimo ateities kartoms, nesudaro sąlygų moksliniams tyrimams bei neužtikrina jų būklės (*Dėl pataisytos 1992 metų...*, 1999).

KULTŪROS PAVELDO OBJEKTŲ BŪKLĖ

Pagal ankstesniame straipsnio skyriuje pateiktus duomenimis, 2017 m. atlikta kultūros paveldo objektų esamos būklės stebėseną, kurios pagrindinis tikslas – išsiaiškinti, kokia yra esama kultūros paveldo objektų būklė, ir nustatyti pagrindines paveldo būklės prastėjimo priežastis. Stebėsenos metu iš viso įvertinta 142 iš 217 kultūros paveldo objektų. Vertinta statinių – bažnyčių, žvejų sodybų, vilų, poilsio namų, ūkinių pastatų, kurie įtraukti į registrą, – būklė. Taip pat kapinių kompleksų, senųjų kapinių dalių padėtis. Rezultatai buvo lyginami su 2010–2012 m. objektų nuotraukomis, esančiomis kultūros vertybių registre. Vertinamos nebuvo tos kultūros vertybės, kurių koordinatės, adresas ir tiksli buvimo vieta kultūros vertybių registre nėra aiškiai nurodyta. Nebuvo vertintos ir tos kultūros paveldo vertybės, kurių įvertinimas buvo fiziškai neįmanomas, pavyzdžiui, povandeninis paveldas ar mariose esantis Pervalkos švyturys (kodas 21974).

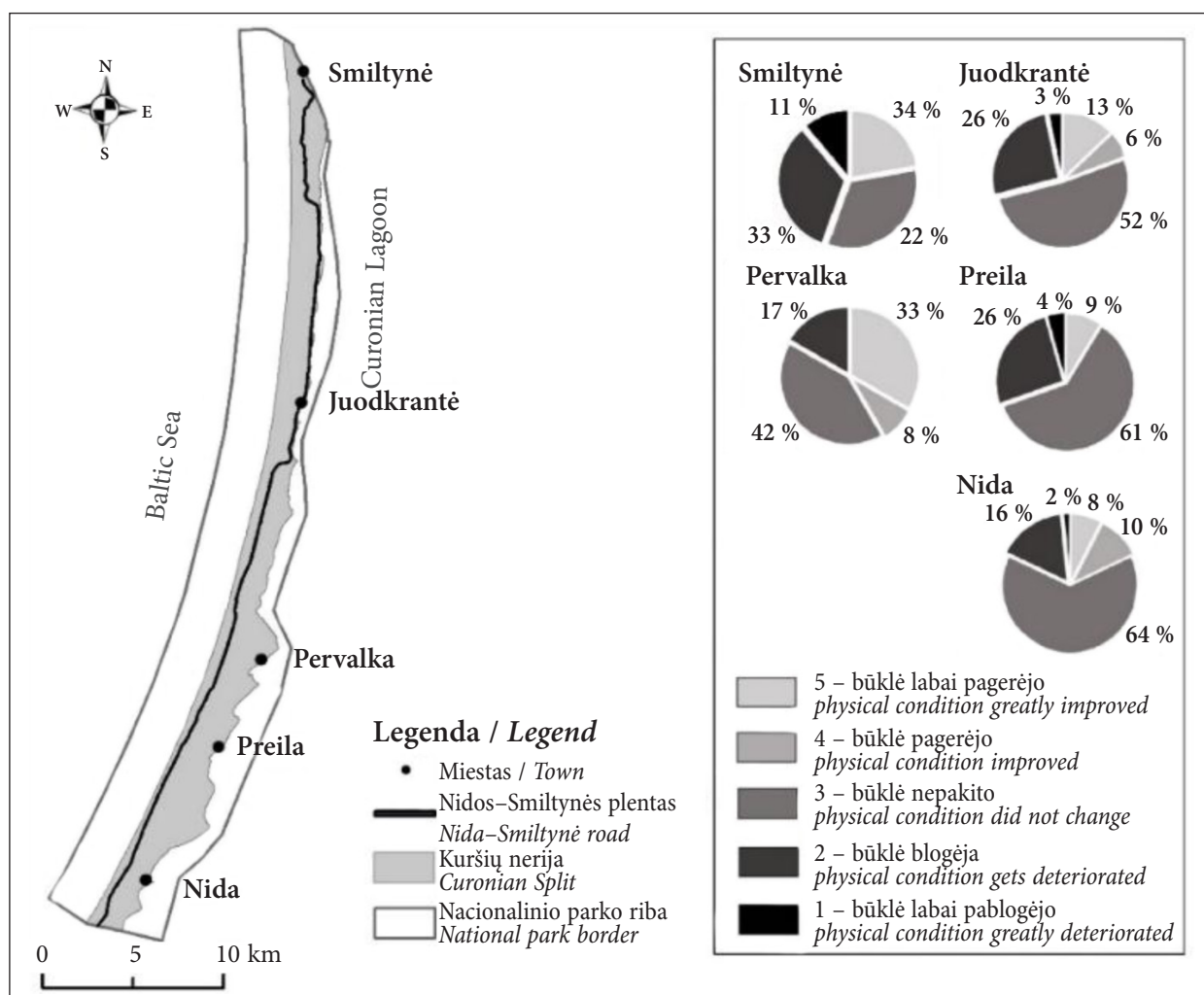
Įvertinus 142 kultūros paveldo objektų būklę paaiškėjo, kad 97 % stebėtų objektų susikoncentravę penkiose urbanistinio paveldo vietovėse: Nidos, Pervalkos, Preilos, Juodkrantės ir Smiltynės gyvenvietėse (žr. 2 pav.), dėl šios priežasties kultūros paveldo objektų esamos būklės įvertinimo rezultatai perteikti procentine išraiška kiekvienoje gyvenvietėje.

Iš 142 vertybių (100 % visų stebėtų objektų) 12 % objektų būklė labai pagerėjo; 7 % šiuo metu gerėja, vykdomi tvarkybos darbai; 57 % nepakito ir išliko stabili; 21 % blogėjo; 3 % labai pablogėjo (žr. 3 lentelę).

Atsižvelgiant į tyrimo metu surinktus paveldo objektų ir jų padėties duomenis pagrįstai galima teigti, kad bendra urbanistinių paveldo vietovių būklė yra nepakitusi. Kita vertus, beveik 18 % Kuršių nerijos nacionalinio parko nekilnojamojo

kultūros paveldo objektų situacija yra pablogėjusi, o ankstesniuose skyriuose minėtas užpustytas archeologinis paveldas iš viso neturi juridinio statuso. Užpustytų kaimų dabartinė būklė iki šiol yra nežinoma, todėl, tikėtina, taip pat yra pablogėjusi. Vadinasi, Kuršių nerijos nacionalinio parko teritorijoje esantis nekilnojamas kultūros paveldas ne visiškai atskleidžia Kuršių nerijos nacionalinį parką ir jo, kaip tarptautinio lygmens saugomos teritorijos, išskirtinumą bei statusą.

Į UNESCO pasaulio paveldo sarašą įtrauktose vietovėse esančių paveldo vietovių būklė privalo būti vertinama kiekvienais metais (*Dėl kultūros paveldo vietovių...*, 2012), o kultūros paveldo objektų būklės stebėseną privalo būti atliekama kas penkerius metus (*Dėl kultūros paveldo objekto...*, 2005). Kuršių nerijos nacionaliniame parke esančių vietovių padėties stebėseną iš tiesų yra

2 pav. Kultūros paveldo būklė Nidos, Preilos, Pervalkos, Juodkrantės ir Smiltynės gyvenvietėse
Fig. 2. Physical condition of cultural heritage in Nida, Preila, Pervalka, Juodkrantė, Smiltynė

3 lentelė. Paveldo objektų būklė urbanistinio paveldo vietovėse: Nidoje, Preiloje, Pervalkoje, Juodkrantėje, Smiltynėje

Table 3. Physical condition of cultural heritage in urban districts: Nida, Preila, Pervalka, Juodkrantė, Smiltynė

Urbanistinio paveldo vietovė <i>District of urban heritage</i>	Kultūros paveldo objektų būklė / <i>Physical condition of cultural heritage</i>					Iš viso paveldo vertybių <i>Total heritage objects</i>
	5 – būklė labai pagerėjo <i>physical condition greatly improved</i>	4 – būklė pagerėjo <i>physical condition improved</i>	3 – būklė nepakito <i>physical condition did not change</i>	2 – būklė pablogėjo <i>physical condition got deteriorated</i>	1 – būklė labai pablogėjo <i>physical condition greatly deteriorated</i>	
Nida	5	7	43	11	1	67
Preila	2	–	14	6	1	23
Pervalka	4	1	5	2	–	12
Juodkrantė	4	2	16	8	1	31
Smiltynė	2	–	3	3	1	9
Iš viso / <i>Total:</i>	17	10	81	30	4	142
Procentinė dalis (visų įvertintų objektų) <i>Percentage of all evaluated objects</i>	12 %	7 %	57 %	21 %	3 %	100 %

vykdoma, o duomenis galima rasti Kultūros paveldo departamento svetainėje. Duomenys apie atskirų paveldo vertybių būklę taip pat privalo būti renkami, todėl dėl duomenų suteikimo raštiškai ir telefonu buvo kreiptasi į Kultūros paveldo departamento Klaipėdos skyriaus specialistus, atsakingus už Neringos ir Klaipėdos miesto dalies, esančios nerijoje, kultūros paveldo vertybių būklės stebėseną. Institucija į raštu pateiktą prašymą neatsakė, o telefonu pateikti minėtuosius duomenis atsisakė, todėl abejotina, ar stebėseną iš viso buvo atlikta.

Neringos savivaldybė, kuri atsakinga už kultūros paveldo objektų būklės stebėseną Neringos savivaldybėje, taip pat nepateikė duomenų apie objektų būklę, tik patvirtino, kad tokio pobūdžio duomenys buvo renkami, tačiau jokie kultūros paveldo objekto būklės patikrinimo aktai pildomi nebuvo.

Tikėtina, kad Kuršių nerijos nacionalinio parko kultūros paveldo būklė nebuvo stebima nei Neringos, nei Klaipėdos miesto daliai priklausančioje parko teritorijoje, taigi neatsakingas institucijų darbas ir nebendradarbiavimas galėjo turėti neigiamos įtakos Kuršių nerijos nacionalinio parko, kaip vientisos teritorijos, kultūros paveldo būklei.

KULTŪRINIS KURŠIŲ NERIJOS KRAŠTOVAIZDIS

2000 m. Kuršių nerijos nacionalinis parkas tapo ne tik tarptautinio lygmens saugoma kultūros paveldo vietovė, bet buvo priskirtas vienai iš specifinių paveldo kategorijų – kultūriniam kraštovaizdžiui. Kultūriniais kraštovaizdžiais laikomos tos vietos, kurias kartu sukūrė žmogus ir gamta. Remiantis UNESCO paveldo konvencijos 1 straipsniu, šios vietos „atspindi visuomenės evoliuciją ir žmonių kūrimąsi tam tikroje aplinkoje, kovą su fizinėmis kliūtimis ir (arba) gebėjimą pasinaudoti natūralios aplinkos teikiamais pranašumais bei socialinėmis, ekonominėmis ir kultūrinėmis – tiek vidinėmis, tiek išorinėmis – sąlygomis“ (*Pasaulio paveldo konvencijos...*, 2006).

Pagal UNESCO, kiekviename kultūriniame kraštovaizdyje privalo būti išskirtos trys kultūrinio kraštovaizdžio zonos:

- tikslingai žmogaus pagalba sukurti ir suprojektuoti kraštovaizdžiai;
- savaime susiklostęs kraštovaizdis, nulemtas socialinių-ekonominių, administracinių ir (ar) religinių veiksnių;
- asociatyvus kraštovaizdis, vertingas dėl kultūrinių dvasinių, religinių, meninių sąsajų,

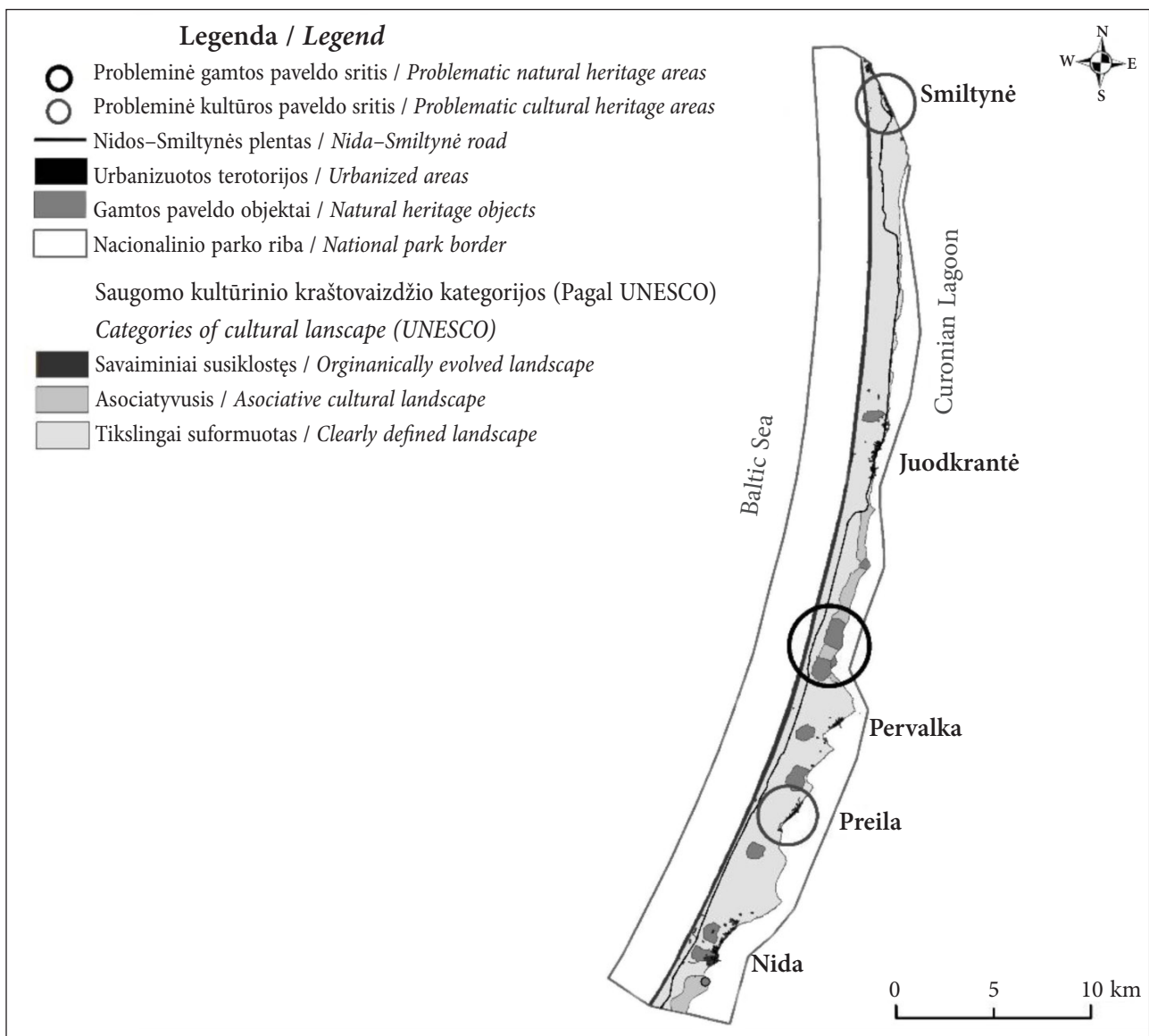
susijusių su gamtiniais elementais (Feilden, Jokilehto, 1993).

Siekiant atskleisti Kuršių nerijos kraštovaizdžio paveldo vertę, žmogaus sukurto, savaime susiklosčiusio ir asociatyvaus kraštovaizdžio kategorijos buvo išskirtos Neringos savivaldybės teritorijos bendrojo plano bendrojoje kultūros paveldo tvarkymo ir apsaugos sistemos dalyje (*Bendroji kultūros paveldo...*, 2012).

Vis dėlto tam, kad būtų išlaikyta gera paveldo vertę turinčio kultūrinio Kuršių nerijos nacionalinio parko kraštovaizdžio būklė, nepakanka vien išskirti minėtas zonas, labai svarbu įvertinti

esamą kultūrinio kraštovaizdžio būklę, kuri tiesiogiai priklauso nuo jame esančių gamtos ir kultūros paveldo objektų situacijos. Atsižvelgiant į anksčiau pateiktus tyrimo rezultatus, Kuršių nerijos nacionaliniame parke buvo išskirtos trys probleminės paveldo sritys (3 pav.).

Paveiksle pažymėta viena probleminė gamtos paveldo sritis, esanti ties Agilos ir Vingio kopomis. Ši sritis buvo išskirta remiantis ankstesnėse straipsnio dalyse aprašytais tyrimo rezultatais. Probleminė gamtos paveldo sritis patenka į ypač didelio estetinio potencialo asociatyvaus kultūrinio kraštovaizdžio zoną, todėl gamtos

3 pav. Kultūrinio kraštovaizdžio struktūra ir probleminiai paveldo arealai (duomenys: *Bendroji kultūros paveldo...*, 2012)

Fig. 3. Cultural landscape structure and problematic heritage areas (data: *Bendroji kultūros paveldo...*, 2012)

paveldo būklės prastėjimas minėtoje kultūrinio kraštovaizdžio zonoje lemia nacionalinio parko teritorijos, kaip kultūros paveldo vietovės, vertės ir vizualinio kraštovaizdžio patrauklumo mažėjimą.

Remiantis natūrinės stebėsenos metu surinktais duomenimis, išskirtos probleminės kultūros paveldo sritys. Urbanistinio paveldo vietovės, kuriose koncentruojasi didžioji dauguma nekilnojamojo kultūros paveldo, buvo įvertintos procentais. Gyvenvietės, kuriose daugiau kaip 30 % paveldo objektų būklė pablogėjo per pastaruosius 10–15 metų, priskirtos probleminėms kultūros paveldo sritims. Iš viso išskirtos dvi sritys: ties Smiltyne ir Preila. Probleminės kultūros paveldo sritys patenka į tikslingai žmogaus suformuoto kultūrinio kraštovaizdžio teritoriją, kuri apima tokius kultūrinius kraštovaizdžio elementus kaip gyvenvietes su jose esančiais pastatais ir žmonių atsodintais miškais.

Kultūros paveldo objektų būklės prastėjimas šiose srityse – tai unikalaus, tikslingai žmogaus sukurto, pamario kraštui būdingo kultūros paveldo nykimas, todėl paveldo būklės prastėjimas šiose srityse daro neigiamą įtaką gyvenamųjų zonų estetinei vertei ir šiose zonose gyvenančių žmonių kultūriniam identitetui.

Nors Kuršių nerijos nacionalinio parko kultūriniam kraštovaizdyje buvo išskirti trys lokalūs probleminiai arealai, atsižvelgiant į tai, kad didesnių gamtos ir kultūros paveldo probleminių arealų per tyrimą nebuvo pastebėta, Kuršių nerijos kultūrinio kraštovaizdžio bendrą būklę šiuo metu būtų galima vertinti teigiamai.

IŠVADOS

1. Kuršių nerija yra tapusi įvairių sričių mokslininkų tyrimų objektu. Daugiausia nerija tirta įvairiais gamtiniais, kur kas mažiau analizuota visuomeniniais aspektais, o kompleksinio pobūdžio tyrimų, kuriuose būtų vertinama šios teritorijos paveldo būklė atsižvelgiant į gamtos, kultūros paveldo objektų ir kultūrinio kraštovaizdžio situaciją, iš viso nėra. Kuršių nerijos nacionalinis parkas yra kompleksinio pobūdžio saugoma teritorija, turinti ne tik nacionalinį, bet ir tarptautinį apsaugos statusą, kompleksiniai paveldo tyrimai šioje teritorijoje – būtinybė.

2. Dėl rekreacinės digresijos didžiausią kraštovaizdžio vizualinę vertę turinčioje Kuršių nerijos nacionalinio parko dalyje esančių gamtos paminklų Agilos ir Vingio kopų būklė nuolatos blogėja, mažėja asociatyvaus kultūrinio kraštovaizdžio vertė, todėl būtina imtis griežtesnių ekonominių ir apsaugos priemonių gamtos paveldui išsaugoti.

3. Kuršių nerija pasižymi ypač didele kultūros paveldo gausa, tačiau ne visoms kultūros paveldo vertybėms, pavyzdžiui, užpustytiems kaimams, yra suteiktas teisinis statusas, o apie 18 % įteisintų vertybių būklė šiuo metu yra pablogėjusi. Tai trukdo visapusiškai atskleisti Kuršių nerijos, kaip nacionalinio parko ir Pasaulio kultūros paveldo vietovės, statusą. Ateityje kultūros paveldo sąrašas turėtų būti pildomas.

4. Norint užtikrinti gerą Kuršių nerijos nacionalinio parko kultūrinio kraštovaizdžio būklę, didžiausias dėmesys turėtų būti skiriamas asociatyviajai ir tikslingai suformuotai Kuršių nerijos kultūrinio kraštovaizdžio zonoms, kurių būklė gali pablogėti dėl nuosekliai nevykdomos gamtos ir kultūros paveldo objektų būklės stebėsenos.

5. Nuolatinė paveldo būklės stebėseną padeda laiku identifikuoti paveldo padėties prastėjimą lemiančias priežastis ir imtis atitinkamų priemonių. Kad Kuršių nerijos nacionalinio parko paveldo būklė gerėtų, pirmiausia turi būti užtikrintas bendradarbiavimas tarp padėtį vertinančių institucijų.

Gauta 2018 02 01

Priimta 2018 03 02

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

1. Aukštaitis J. 1996. *Lietuvos nacionaliniai parkai*. Vilnius: Margi raštai.
2. Bandžiulienė R., Kazlauskas R., Minkevičius V. 1983. *Kuršių nerija*. Vilnius: Mokslas.
3. Braškytė L. 2017. *Kuršių nerijos nacionalinio parko paveldo būklės vertinimas*: bakalauro darbas. Vilnius: VU.
4. Bučas J. 2001. *Kuršių nerijos nacionalinis parkas*. Vilnius: Savastis.
5. Feilden B. M., Jokilehto J. 1998. *Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites*. ICCROM.
6. *Gamtos paveldo objektų nuostatai*. Žin., 2005, Nr. D1-214.
7. Glemža J. R. 2002. *Nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga ir tvarkymas: paveldosaugos ir paveldotvarkos pagrindai*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla.

8. Gudelis V. 1960. *Kuršių nerija ir marios*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
9. Gudelis V. 1970. *Kuršių nerija*. Vilnius: Mintis.
10. Gudelis V. 1997. Retrospective view on the interaction between nature and man in the Curonian Lagoon (Kuršių nerija). *Geografijos metraštis*. 30: 28–30.
11. Kristapavičius H. 1957. Užpustyti Kuršių nerijos kaimai. *Mokslas ir gyvenimas*. 3.
12. Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcija. 2009. *Veiklos ataskaita 2009 m.* Neringa.
13. Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcija. 2010. *Veiklos ataskaita 2010 m.* Neringa.
14. Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcija. 2011. *Veiklos ataskaita 2011 m.* Neringa.
15. Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcija. 2013. *Veiklos ataskaita 2013 m.* Neringa.
16. Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcija. 2014. *Veiklos ataskaita 2014 m.* Neringa.
17. Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcija. 2015. *Veiklos ataskaita 2015 m.* Neringa.
18. Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcija. 2016. *Veiklos ataskaita 2016 m.* Neringa.
19. *Lietuvos kraštovaizdžio etnokultūrinis rajonavimas: Lietuvos nacionalinis atlasas*. 2008. Vilnius: Nacionalinė žemės tarnyba. M 1: 2 000 000.
20. *Lietuvos Respublikos kultūros vertybių registras*. 2017. <https://kvr.kpd.lt/#/static-heritage-search> [žiūrėta 2017 04 05].
21. *Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas*. Žin., 2004, Nr. 153-5571.
22. *Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas*. Žin., 1993, Nr. 63-1188; 2001, Nr. 1083902.
23. *Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų valstybės kadastras*. 2017. <https://stk.am.lt/portal/> [žiūrėta 2017 04 05].
24. *Lietuvos Respublikos Seimo įstatymas „Dėl pataisytos 1992 metų Europos archeologijos paveldo apsaugos konvencijos ratifikavimo“*. Žin., 1999, Nr. 100-2890.
25. *Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl Kuršių nerijos nacionalinio parko ir jo zonų ribų plano patvirtinimo“*. Žin., 2010, Nr. 153-7802.
26. *Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Kuršių nerijos nacionalinio parko tvarkymo plano patvirtinimo“*. Žin., 2012, Nr. 70-0.
27. *LR kultūros ministro įsakymas „Dėl kultūros paveldo objekto būklės tikrinimo taisyklių patvirtinimo“*. Žin., 2005, Nr. IV-199.
28. *LR kultūros ministro įsakymas „Dėl kultūros paveldo vietovių stebėsenos taisyklių patvirtinimo“*. Žin., 2012, Nr. IV-94.
29. Meškys J. 1957. *Kuršių neringa*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
30. Neringos savivaldybės taryba. 2012. *Bendroji kultūros paveldo tvarkymo ir apsaugos sistema*. Kaunas: KTU Architektūros ir statybos institutas. M 1:25 000.
31. *Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakymas „Dėl paveldo tvarkymo reglamento PTR 2.13.01:2011 „archeologinio paveldo tvarkymo“ patvirtinimo“*. Žin., 2011, Nr. IV-538.
32. *Pažintiniai takai*. <http://www.nerija.lt> [žiūrėta 2017 05 01].
33. Telksnytė M. 1979. *Kuršių nerija*. Vilnius: Mintis.
34. UNESCO World Heritage Centre. *Pasaulio paveldo konvencijos įgyvendinimo gairės*. 2006. Vilnius: Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija.
35. *24COM XC.1 – Curonian Spit (Lithuania / Russian Federation)*. UNESCO. 2000. Cairns, WHC-2000/CONF.204/21.

Ligita Braškytė, Regina Prapiestienė

EVALUATION OF THE CURONIAN SPIT NATIONAL PARK HERITAGE CONDITION

Summary

The major purpose of the work is to contribute to the combined cultural landscape heritage research. The condition of an object of heritage is one of the most important criteria in heritage research. It is very important to assess the condition of heritage in protected areas like national and regional parks to ensure effective safeguard of natural and cultural heritage.

Nevertheless, the analysis of literature revealed that studies of the combined natural and cultural heritage in Lithuania are still a new field, but it does not deny that combined studies of heritage are very important in a theoretical aspect: collecting data about individual objects of heritage, and in practical terms: forming priority directions of heritage management or making proposals for adjustments to the boundaries of protected areas' management plan zones.

The Curonian Spit National Park heritage leads to the national and outstanding universal value of the park. To make sure effective measures are taken for the protection, conservation and presentation of the cultural and natural heritage, monitoring should be a priority.

The results of combined heritage research of the Curonian Spit National Park discussed in this article and the assessment of the condition of heritage were based on data collected in 2017. The research focused on two aspects: the Curonian Spit cultural landscape is recognized as global cultural heritage and the Curonian Spit National Park has many objects of natural and cultural heritage recognised as national heritage. The research has shown one natural heritage problem area, located between Agilos and Vingio dunes, and two cultural heritage problem areas – Smiltynė and Pervalka urban reserves. The problem heritage areas are in the associative cultural landscape zone and a clearly defined landscape zone (confirmed by UNESCO) which leads to a decrease in the visual potential of the cultural landscape.

Mass recreation, visual pollution, lack of specialists, research, funds and inter-institutional cooperation are the main reasons causing the degradation of natural and cultural heritage as well as cultural landscape degradation in the Curonian Spit National Park. Due to this reason, the combined heritage research is essential in defining the main heritage problems, as well as helping to identify the solutions to these problems.

Keywords: natural heritage, cultural heritage, cultural landscape, physical condition